

Верховний
Суд

Деякі вимоги до структури судових рішень (на прикладі постанов Верховного Суду)

Дмитро Гудима,
суддя Верховного Суду у Касаційному цивільному суді
кандидат юридичних наук, доцент

Експертні дискусії з Науково-консультативною радою Конституційного Суду України з питань правової аргументації та конституційного аналізу,
02-03.10.2026, с. Старе Село, Львівська область

1. Вступні зауваги

На яку аудиторію розраховані судові рішення?

- ✓ учасники справи
- ✓ судді, їхні офіси
- ✓ адвокати, прокурори, нотаріуси
- ✓ медіа
- ✓ громадські діячі
- ✓ інші групи зацікавлених

Більше знаєш – гірше пишеш?!

- ✓ Усвідомлення проблеми – перший крок до її вирішення
- ✓ Писати потрібно, читаючи власний текст очима того, хто не має знань автора.
- ✓ Автор, принаймні певний час, вищої думки про власний текст, ніж той на то заслуговує. І судові рішення – не виняток!
- ✓ Суддя не має писати рішення тільки для суддів і адвокатів.

Що «кажуть» процесуальні закони про судові рішення?

- ✓ вказують на те, які змістовні частини мають бути у судових рішеннях

без деталізації форми зовнішнього вираження цих частин

- ✓ (наприклад, ст. 315 ГПК України, ст. 416 ЦПК України, ст. 356 КАС України, ст. 442 КПК України)

Що вже вдалося зробити у Верховному Суді?

- ✓ існує *типова структура* постанови Верховного Суду (для цивільного, господарського й адміністративного судочинства, а також дещо інша для судочинства кримінального).
- ✓ передбачена *рубрикація тексту* постанови (окрім інформації у вступній і резолютивній частинах).
- ✓ для покращення сприйняття змісту судового рішення застосовуються *числові індекси* на позначення кожного змістовно єдиного абзацу постанови.
- ✓ у 2018-2023 роках працювала робоча група щодо стандартів структури судового рішення. *Див. постанови Пленуму ВС №7 від 30.11.2017, №23 від 06.10.2023*
- ✓ у 2019-2021 роках група суддів ВС у співпраці з канадськими колегами розробила й апробувала тренінг з написання судових рішень для суддів ВС.

Але немає меж для досконалості!

2. Два принципи правильного подання інформації

Формулювання принципів

- ✓ «Контекст передує подробицям»,
- ✓ «Висновок [суть] передує роздумам».

Контекст і **суть** – на початку

- ✓ Для ... слід встановити, чи існують в Україні офіційні розрахунки мінімальних потреб людини на певний час у текстильній білизні, а також, хто ці розрахунки затвердив.
- ✓ Ще у 2016 році Кабінет Міністрів України затвердив такий мінімальний набір текстильної білизни на одну особу: 1 ковдра синтепонова на 10 років, 1 ковдра напіввовняна на 8 років, 1 подушка на 15 років, 2 підодіяльники на 5 років, 2 простирадла на 4 роки, 2 наволочки на 4 роки, 2 рушники прості на 3 роки, 1 рушник махровий на 6 років, 3 хусточки носові на 1 рік.

Контекст має передувати подробицям

✓ Контекстом є:

- ✓ Стисле формулювання того, про що мова йтиме далі (формулювання певної проблеми, яку слід вирішити).
- ✓ Акцент на тих подробицях, які важливі і на які слід відразу звернути увагу.

Які форми подання контексту?

- ✓ Заголовок/рубрика (формулювання питання, проблеми).
- ✓ Питання безпосередньо у тексті певного фрагменту тексту.
- ✓ Одне чи декілька описових речень безпосередньо у тексті.

Суть має передувати роздумам

- ✓ Суттю є:
 - ✓ Висновок щодо сформульованої проблеми.

3. Основні правила організації тексту судового рішення

Як організувати текст у межах певного ключового питання?

- ✓ запитання, твердження = контекст і суть
- ✓ норми, їхнє застосування у судовій практиці
- ✓ факти
- ✓ зв'язок норм і фактів між собою та з ключовим питанням
- ✓ висновок (повторення суті)

Як організувати текст у межах певного ключового питання?

- ✓ **IRAC** (issue, rule, application, conclusion)
- ✓ **CRAC** (conclusion, rule, application, conclusion)
- ✓ **CREAC** (conclusion, rule, *explanation*, application, conclusion)
- =
- ✓ **CRuPAC** (conclusion, rule, *proof*, application, conclusion)

https://youtu.be/TFxPGNoQ_60

Приклад застосування схеми у постанові КЦС ВС

Постанова КЦС ВС від 25.02.2026 у справі №243/811/25 (№ в ЄДРСР 134880019)

(2.1) Чи є ухвалення на користь позивачки судом в іншій справі рішення про протиправність дій відповідача безумовною підставою для відшкодування моральної шкоди?

16. Позивачка стверджувала, що зазнала моральних страждань через неправомірні дії відповідача. Просила компенсувати моральну шкоду в грошовому еквіваленті, стягнувши 20 000,00 грн. Суд першої інстанції вважав позов частково обґрунтованим і стягнув 10 000,00 грн компенсації такої шкоди. Апеляційний суд скасував це рішення та відмовив у задоволенні позову через те, що позивачка не довела завдання їй моральної шкоди та наявність причинно-наслідкового зв'язку між нею та протиправним діянням відповідача.

17. Позивачка із цим висновком апеляційного суду не погодилися. Подала касаційну скаргу. Наголосила, що протиправність поведінки відповідача встановив суд в адміністративній справі, чого достатньо, аби вважати доведеним і констатувати завдання відповідачем моральної шкоди та компенсувати її.

18. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду зауважує, що ухвалення судового рішення, у якому встановлена протиправність діяння відповідача, недостатньо для задоволення вимоги про відшкодування моральної шкоди. Слід іще довести, що з огляду на певні обставини така протиправність зумовила завдання страждань позивачці, і що між цим протиправним діянням і стражданнями справді є причинно-наслідковий зв'язок. Встановлення протиправності діяння вказує лише на один із елементів складу порушення цивільного права.

Приклад застосування схеми у постанові КЦС ВС

19. Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів (частина перша статті 4 ЦПК України).

R

20. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях (частини перша та шоста статті 81 ЦПК України).

R

21. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (стаття 56 Конституції України).

R

22. Держава бере участь у справі як відповідач через відповідні органи державної влади, зазвичай, орган, діями якого завдано шкоду (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2018 року у справі № 910/23967/16, Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 28 лютого 2024 року у справі № 661/285/20).

E P

23. Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає: у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (частини перша-друга статті 23 ЦК України).

R

24. Моральною шкодою визнаються страждання, завдані людині внаслідок фізичного чи психічного впливу, що зумовив погіршення або позбавлення можливості реалізації звичок і бажань, погіршення відносин з оточенням, інші негативні наслідки морального характеру (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 22 квітня 2019 року у справі № 236/893/17).

E P

25. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди суд визначає залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості (абзац другий частини третьої статті 23 ЦК України).

R

26. Приписи статті 23 ЦК України поширюються на будь-які цивільно-правові відносини, в яких тій чи іншій особі завдали моральну шкоду. За змістом частини першої цієї статті можливість стягнути компенсацію моральної шкоди залежить не від того, чи це передбачено у законі або договорі, а від наявності порушення цивільного права (див., наприклад, постанови Великої Палати Верховного Суду від 1 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16-ц (пункти 49, 51, 92-94), Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 травня 2023 року у справі № 522/5513/19).

E P

27. Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала таку шкоду; наявність причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою особи та результатом цієї поведінки - моральною шкодою; вина завдавача такої шкоди. У разі встановлення особи, яка завдала моральну шкоду, відбувається розподіл тягара доказування: (а) позивач має довести протиправність поведінки відповідача, її наслідки у вигляді наявності шкоди та причинно-наслідковий зв'язок між нею і протиправною поведінкою її завдавача; (б) відповідач доводить відсутність протиправності, шкоди та вини з його боку (див. *mutatis mutandis* близькі за змістом висновки у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 25 травня 2022 року у справі № 487/6970/20, Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Верховного Суду від 5 грудня 2022 року у справі № 214/7462/20).

E P

Приклад застосування схеми у постанові КЦС ВС

Постанова КЦС ВС від 25.02.2026 у справі №243/811/25 (№ в ЄДРСР 134880019)

28. Суди попередніх інстанцій встановили такі факти:

A

28.1. 14 серпня 2024 року позивачка звернулася із адміністративним позовом про визнання протиправним і скасування рішення відповідача від 9 серпня 2024 року про відмову у перерахунку пенсії, зобов'язання провести такий перерахунок і виплатити додаткові кошти з урахуванням довідок про заробітну плату № 338 від 11 липня 2024 року, яку видало Товариство з обмеженою відповідальністю «Луганська телефонна компанія» у м. Луганську в «ЛНР», а також № 12-б від 30 жовтня 2023 року, яку видало Публічне акціонерне товариство «Надимське підприємство залізничного транспорту», починаючи з 1 серпня 2024 року (м. Надим, Ямало-Ненецький автономний округ, російська федерація).

28.2. 17 вересня 2024 року Донецький окружний адміністративний ухвалив рішення у справі № 200/5614/24 про часткове задоволення позову: визнав протиправним і скасував рішення відповідача про відмову позивачці в перерахунку пенсії та зобов'язав його повторно розглянути її заяву з урахуванням відомостей у вказаних довідках, які оцінив суд; відмовив у задоволенні інших вимог.

28.3. 14 січня 2025 року Перший апеляційний адміністративний суд залишив це рішення суду першої інстанції без змін. Вказав, що неврахування відповідачем відомостей, зазначених у довідці щодо розміру заробітної плати позивачки з лютого 1984 року до травня 1985 року під час перерахунку її пенсії є порушенням конституційного права на отримання належного пенсійного забезпечення; відмова відповідача у реалізації позивачкою права на це забезпечення порушила баланс між таким правом і завданням відповідача щодо перерахунку пенсії.

Приклад застосування схеми у постанові КЦС ВС

Постанова КЦС ВС від 25.02.2026 у справі №243/811/25 (№ в ЄДРСР 134880019)

29. Позивачка пов'язала завдання їй моральних страждань із протиправними діями відповідача щодо відмови у перерахунку пенсії, які були підставою адміністративного позову у справі № 200/5614/24. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду бере до уваги те, що протиправність діяння відповідача є встановленою у судових рішеннях в тій справі. Однак підставою цивільно-правової відповідальності за завдання рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади моральної шкоди є склад делікту, що включає не тільки протиправність відповідного діяння, але і його негативні наслідки (моральну шкоду), причинно-наслідковий зв'язок між ними та вину.

А

30. Те, що протиправність діяння відповідача констатував суд в іншій справі, не впливає на обов'язок позивачки довести у цій справі наявність шкоди та причинно-наслідковий зв'язок між нею і протиправною поведінкою її завдавача. Протилежні доводи касаційної скарги позивачки є помилковими (див. *mutatis mutandis* близькі за змістом висновки у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 грудня 2024 року у справі № 686/27686/23, Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 29 липня 2025 року у справі № 686/14706/24, від 11 лютого 2025 року у справі № 686/12471/24 тощо).

А

31. У матеріалах справи немає жодних відомостей, що те протиправне діяння відповідача, яке підтвердив адміністративний суд, справді зумовило душевні страждання позивачки. Стосовно її життя суду відомо, що за інформацією з автоматизованої системи його діловодства з часу подання 12 червня 2025 року касаційної скарги позивачка регулярно користувалася системою «Електронний суд» й електронною поштою і вказувала у її клопотаннях залежно від місяця звернення адресу проживання як на підконтрольній Україні території (м. Олександрія, Кіровоградська область), так і на непідконтрольній Україні з початку 2025 року території (м. Курахове, Покровський район, Донецька область), але з номером телефону українського оператора мобільного зв'язку. Даних про порушення через протиправне діяння відповідача життєвих планів позивачки, необхідність докладання додаткових зусиль для організації її життя, нервові розлади, перевтому, психологічний дискомфорт, значне порушення душевної рівноваги тощо немає.

А

32. Відмовляючи у задоволенні позову про відшкодування моральної шкоди, апеляційний суд правильно виснував, що позивачка не довела завдання їй такої шкоди та наявність причинно-наслідкового зв'язку між нею і протиправним діянням відповідача. Лише встановленою у рішенні адміністративного суду протиправності діяння відповідача, який мав згідно з цим рішенням вчинити на користь позивачки дії з повторного розгляду її заяви, недостатньо для стягнення з держави компенсації моральної шкоди. Тому колегія суддів погоджується з доводами відповідача у відзиві на касаційну скаргу та висновком апеляційного суду про відсутність підстави для відшкодування такої шкоди.

С

4. Вступ до судового рішення – найважливіша сторінка для читача

Що не є вступом до судового рішення?

- ✓ вступна частина (дата, місце ухвалення, назва та склад суду, номер справи, найменування її учасників тощо)
- ✓ перелік вимог заявника
- ✓ перелік процесуальних дій суду
- ✓ подробиці, які не стосуються суті проблем, які вирішував суд

Що є вступом до судового рішення?

- ✓ інформація про відносини учасників до виникнення юридичного конфлікту та про зміст цього конфлікту
- ✓ вимоги позивача
- ✓ загальні висновки суду (судів) щодо цих вимог (якщо мова не про рішення суду першої інстанції)
- ✓ ключові питання, які має вирішити суд
- ✓ відповіді суду на ці питання

Для чого потрібний вступ до судового рішення?

- ✓ орієнтує читача (незалежно від його освіти та рівня підготовки) у змісті судового рішення (проблемах і їхньому вирішенні)
- ✓ допомагає зорієнтуватися у структурі мотивувальної частини судового рішення
- ✓ полегшує пошук судової практики в ЄДРСР

Приклад вступу у постанові КЦС ВС

Постанова КЦС ВС від 25.02.2026 у справі №243/811/25 (№ в ЄДРСР 134880019)

(1) Вступ

1. Позивачка зверталася до органу пенсійного фонду щодо перерахунку пенсії. Відмову в перерахунку оскаржила до адміністративного суду. Останній зобов'язав орган пенсійного фонду зробити відповідний перерахунок. З огляду на це судові рішення щодо протиправних дій відповідача позивачка звернулася до загального суду з вимогою відшкодувати їй моральну шкоду, завдану душевними стражданнями, порушенням життєвих планів, необхідністю докладання додаткових зусиль для організації життя.
2. Суд першої інстанції вважав частково обґрунтованим розмір компенсації завданої позивачці моральної шкоди. Вказав на те, що факт її завдання встановив адміністративний суд. Апеляційний суд рішення суду першої інстанції скасував і відмовив у задоволенні позову. Зазначив, що позивачка не довела завдання їй моральної шкоди протиправним діям відповідача та наявність причинно-наслідкового зв'язку між шкодою та цим діям.
3. Позивачка оскаржила постанову апеляційного суду. Наголосила, що у випадку встановлення адміністративним судом в іншій справі порушення прав загальний суд має констатувати наявність моральної шкоди та компенсувати її.
4. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду мав відповісти на питання про те, чи є ухвалення на користь позивачки судом в іншій справі рішення про протиправність дій відповідача безумовною підставою для відшкодування моральної шкоди. Виснував, що у справі про відшкодування моральної шкоди позивачка може стверджувати про підтверджену за правилами адміністративного судочинства протиправність діянн відповідача, однак також має довести наявність шкоди та причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діям відповідача і моральною шкодою. Тому Верховний Суд змінив мотивувальну частину постанови апеляційного суду, виклавши її у редакції цієї постанови.

Приклади структурування постанов **КЦС ВС** із використанням вступу та ключових питань

- ✓ 18.03.2026, справа №355/1399/22 (№ в ЄДРСР 135994388)
- ✓ 25.02.2026, справа №243/811/25 (№ в ЄДРСР 134880019)
- ✓ 25.03.2026, справа №357/1627/24 (№ в ЄДРСР 135994387)
- ✓ 18.02.2026, справа №334/1754/23 (№ в ЄДРСР 135994385)
- ✓ 18.02.2026, справа №464/704/24 (№ в ЄДРСР 135994386)
- ✓ 11.02.2026, справа №562/2244/24 (№ в ЄДРСР 134159860)

Приклади структурування постанов **Великої Палати ВС** із використанням вступу та ключових питань

- ✓ 19.10.2023, справа №9901/337/21 (№ в ЄДРСР 114685585)
- ✓ 21.09.2023, справа №990/49/22 (№ в ЄДРСР 113701398)
- ✓ 04.07.2023, справа №373/626/17 (№ в ЄДРСР 112406156)
- ✓ 12.07.2023, справа №757/31372/18-ц (№ в ЄДРСР 112516535)
- ✓ 13.07.2023, справа №9901/252/21 (№ в ЄДРСР 112516534)
- ✓ 14.06.2023, справа №448/362/22 (№ в ЄДРСР 111647957)

Верховний
Суд

- Верховний Суд,
вул. П. Орлика, 8, м. Київ
- <http://supreme.court.gov.ua>,
- dmytro.hudyma@gmail.com
- www.facebook.com/dmytro.hudyma

Дякую за увагу!